

Valtuustoaloite, Seniorineuvola mukaan palvelustrategiaan

Ikaholtk 27.04.2023 § 45
1837/00.01.02.04/2023

Valmistelija: Ikääntyneiden palveluiden toimialajohtaja Mikko Korhonen, p. 044 718 6200, mikko.korhonen@pshyvinvointialue.fi

Vastaus valtuusto aloitteeseen koskien seniorineuvolan perustamista

Aloite

Kristillisdemokraattien jättämässä valtuustoaloitteessa on kiinnitetty huomiota ikääntyneiden avun tarpeeseen liittyen yksinäisyyteen, masennuksen ehkäisyyn ja päihdeongelmiin. Aloitteessa on todettu, että tasapaino ja lihasvoiman ongelmat johtavat päivystystä kuormittaviin tapaturmiin. Aloitteessa on myös todettu, että muistihäiriöt ja ravitsemuksen ongelmat tulisi havaita ajoissa. Ratkaisuksi tilanteeseen ehdotetaan oikea-aikaista hoitoon ohjausta sekä 70 vuotta täyttäneille seniorineuvolaa, jossa tehdään terveystarkastukset ja toimintakyky mittaukset niille, jotka eivät ole muun säännöllisen palvelun piirissä. Aloitteen mukaan muualla on ao toiminnasta saatu hyviä kokemuksia ja ehdotetaan, että seniorineuvolan mahdollinen perustaminen huomioidaan palvelustrategiassa.

Laki perusta

Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvueluista toteaa, että hyvinvointialueen on järjestettävä ikääntyneen väestön hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista tukevia neuvontapalveluja. Lisäksi hyvinvointialueen on tarjottava hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista tukevia terveystarkastuksia, vastaanottoja tai kotikäyntejä erityisesti niille ikääntyneeseen väestöön kuuluville, joiden elinoloihin tai elämäntilanteeseen arvioidaan tutkimustiedon tai yleisen elämäkokemuksen perusteella liittyvän palveluntarvetta lisääviä riskitekijöitä.

Edellä tarkoitettuihin palveluihin on sisällytettävä:

- 1) hyvinvoinnin, terveellisten elintapojen ja toimintakyvyn edistämiseen sekä sairauksien, tapaturmien ja onnettomuuksien ehkäisyyn tähtäävä ohjaus;
- 2) ikääntyneen väestön terveyden ja toimintakyvyn heikkenemisestä aiheutuvien sosiaalisten ja terveydellisten ongelmien tunnistaminen ja niihin liittyvä varhainen tuki;
- 3) sosiaalihuoltoa ja muuta sosiaaliturvaa koskeva ohjaus;
- 4) sairaanhoitoa, monialaista kuntoutusta ja turvallista lääkehoitoa koskeva ohjaus; sekä
- 5) ohjaus kunnassa ja hyvinvointialueella tarjolla olevien hyvinvointia, terveyttä, toimintakykyä ja itsenäistä suoriutumista edistävien palvelujen käyttöön.

Edellä tarkoitettussa neuvonnassa on kannustettava ikääntyneitä väestöä oman asumisensa ennakointiin ja itsenäistä asumista tukevien ratkaisujen toteuttamiseen.

Edelleen laki toteaa, että palvelut voidaan järjestää ja tarjota ikääntyneen väestön neuvolatoimintana.

Lakisosiaalihuoltolain muuttamisesta 1280/2022 7 a § todetaan, että

osana yhteisösosiaalityötä tai muita sosiaalipalveluja tulee järjestää syrjäytymistä vähentävää etsivää työtä.

Terveydenhuoltolaki 7 a § (30.12.2013/1202) toteaa, että terveydenhuollon palveluvalikoimaan kuuluvat lääketieteellisesti ja hammaslääketieteellisesti perusteltu sairauksien ennaltaehkäisy, sairauden toteamiseksi tehtävät tutkimukset sekä taudinmääritys, hoito ja kuntoutus.

Palveluvalikoimaan ei kuitenkaan kuulu sellainen terveyden- ja sairaanhoidon toimenpide, tutkimus, hoito ja kuntoutus, johon sisältyy saavutettavan terveyshyödyn kannalta kohtuuttoman suuri riski potilaan hengelle tai terveydelle tai jonka vaikuttavuus on vähäinen, ja jonka aiheuttamat kustannukset ovat kohtuuttomat saavutettavissa olevaan terveyshyötyyn ja hoidolliseen arvoon nähden. Terveydenhuoltolain **8 §** toteaa, että terveydenhuollon toiminnan on perustuttava näyttöön ja hyviin hoito- ja toimintakäytäntöihin.

Ikääntyneiden palvelukokonaisuudesta

Ikääntyneiden palveluiden kokonaisuudesta hyvinvointialueella voidaan todeta, että säännöllisen palvelun piirissä olevien asiakkaiden (kotihoito omaishoito perhehoito, asuminen) osalta integroitu palvelukokonaisuus toteutetaan ikääntyneiden palvelujen toimialalla. Tätä palvelukokonaisuutta tukee palveluohjaus.

Palveluohjauksen neuvota ja ohjaus kokonaisuus antaa laissa tarkoitettuja palveluita ikääntyneelle väestölle matalan kynnyksen palveluna puhelimitse, sähköpostitse tai kasvokkain palveluna. Palvelu on universaali ja kohdistettu kaikille ikääntyneille Väestön ikääntyessä toimintakyvyltään heikentyneiden ja apua tarvitsevien ihmisten määrä kasvaa. Avun ja palvelujen tarpeen tiedetään kasvavan 75 ikävuoden jälkeen. Pohjois- Savossa on n 30 000 75 vuotta täyttänyttä ihmistä, joista suurin osa asuu itsenäisesti kotona. Kotona asumista halutaan tukea kotona-asumisen politiikan mukaisesti (Pulkki ym. 2017). Tämä lisää tarvetta tunnistaa kotona-asuvien ikäihmisten tuen tarpeita.

Avuntarpeiden tunnistaminen mahdollisimman varhain on tärkeää, jotta toimintakykyä ja itsenäistä selviytymistä voidaan tukea ja siirtää mahdollista raskaiden sosiaali- ja terveystalvelujen aloittamista myöhemmäksi

Yleisten palvelujen toimiala tukee osaltaan ikääntyneiden toimialan järjestämisvastuulle kuuluvien säännöllisen palvelujen piirissä olevien ikääntyneiden palvelutuotantoa. On hyvä tunnistaa, että valtaosa hyvän toimintakyvyn omaavien ikääntyneiden palveluista toteutetaan osana yleisten palvelujen sote keskuksen toimintaa. Ikääntyneiden toimialan säännöllisen palvelun piirissä on vajaa 30 %

yli 75 v ikääntyneistä ja näin ollen valtaosa ikääntyneistä tukeutuu peruspalvelujen sotekeskusten integroituun palvelukokonaisuuteen

Pohjois-Savon hyvinvointialueella on jo nyt olemassa kohdennettuja terveystarkastuksia, kuten omaishoitajien terveystarkastukset. Nyt hyvinvointialuetasoisesti on lähdetty harmonisoimaan muistipoliklinikkatoimintaa, jota kehitetään tulevaisuudessa geriatrisen poliklinikan suuntaan. Tällä vastataan kohdennetusti niiden iäkkäiden tarpeisiin, joilla tunnistetaan olevan palvelutarvetta lisääviä riskitekijöitä.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämien ja matalan kynnyksen palvelut

Aloitteessa on nostettu esille keskeisiä teemoja kuten yksinäisyys masennus kaatumiset, päihdeongelmat ja ravitsemus liittyen ikääntyneiden hyvinvointiin ja terveyden edistämiseen Teemat ovat olleet esillä Pohjois-Savon hyvinvointikertomus ja -suunnitelmassa (aluevaltuusto 30.5 2022 §75), joka sisältää myös lukuisia tuomenpiteitä asioiden ratkaisemiseksi.

Edellä kuvattujen hyvinvointiriskien hallinta on osa hyvinvointia edistävää toimintaa ja hyvinvointialueen rinnalla siinä keskeisinä toimijoina ovat kunnat ja järjestökenttä

Ikääntyneiden palvelukokonaisuuden suunnittelussa keskeisenä kehityskohteenä on ollut matalan kynnyksen ohjauksen ja neuvonnan roolin vahvistaminen. Tällä toiminnalla kyetään tunnistamaan aloitteessa esille nousseita ikäihmisten hyvinvointiongelmia ja ohjaamaan heitä soveltuvien palvelujen piiriin. Ohjauksen ja neuvonnan keinovalikoimassa on aloitteessa kuvatulla tavalla asiakkaiden ohjaaminen heille sopiviin kunnan ja kolmannen sektorin palveluihin. Osana toimintaa on mahdollista toteuttaa myös Pop up -tempauksia yhdessä kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Matalan kynnyksen ohjaus ja neuvonta palvelun kautta on mahdollista antaa laissa kuvattua ohjausta ja ohjata asiakkaita terveystarkastuksiin

Jokainen, joka kokee tai epäilee terveytensä tai toimintakykynsä heikentyneen ikääntymisen takia, voi hakeutua terveystarkastukseen sotekeskuksessa. Terveystarkastuksen tavoitteena on edistää henkilön hyvinvointia, toimintakykyä ja terveyttä.

Huoli ilmoitus menettelynä ja etsivä sosiaalityö

Terveystarkastuksiin osallistuvat varmimmin ne, joilla asiat ovat muutoinkin hoidossa ja seurassa ja jotka pitävät terveydestään hyvää huolta. Huono-osaisuus ja syrjäytymien altistaa myös alikäytölle maksuttomissa palveluissa. Huoli-ilmoitus menettelynä antaa signaalin toimijoille, jonka pohjalta voidaan lähestyä myös palvelujen ulkopuolelle jäävää ikääntyneiden ryhmää.

Huoli-ilmoituksella voi ilmoittaa sosiaaliviranomaisille huolesta, joka on herännyt liittyen ikääntyneen ihmisen arjessa pärjäämiseen tai toimintakyvyn haasteisiin. Viranomaisille huoli-ilmoituksen tekeminen on lakisääteinen velvollisuus (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 35§; Vanhuspalvelulaki 980/2012, 25§), kansalaisille

ilmoituksen tekeminen on oikeus ja mahdollisuus osoittaa huolenpitoa ikäihmisistä.

Pohjois-Savon hyvinvointialueella huoli-ilmoitukset ikäihmisten osalta käsitellään ikääntyneiden palveluissa, ja arvioinnin perusteella asukas ohjataan asianmukaisten selvittelyjen tai avun piiriin. Huoli-ilmoitusten käytön yhtenäistäminen niin viranomais- kuin kansalaisilmoitusten osalta edellyttää vielä käytäntöjen yhdenmukaistamista.

1.7 2023 voiman tuleva laki muutos liittyen yhteisösosiaalityöhön ja etsivään sosiaalityöhön edellyttää hyvinvointialuetta kehittämään rakenteita, joilla saadaan ohjattua palvelujen piirrin asiakkunaa joka ei muutoin niihin ohjaudu

Yhteenvetona voidaan todeta että huoli-ilmoitus menettely ja rakentuva etsivä sosiaalityö ja sen rakenteet varmistavat ohjauksen ja neuvonnan kohdentumista nimenomaan niitä tarvitsevalle asiakunnalle.

Terveystarkastusten vaikuttavuus näytöstä

Yleisillä terveystarkastuksilla tarkoitetaan terveydentilan lääketieteellistä tarkastamista piilevien sairauksien löytämiseksi henkilöillä, joilla ei ole sairauden ilmeisiä oireita.

Yleisten terveystarkastusten vaikuttavuudesta aikuisväestöllä on tehty Cochrane-katsaus (Krogsbøll ym. 2019). Katsaus on yhteenveto ja meta-analyysi 17 satunnaistetusta tutkimuksesta yhteensä 230 000 henkilöllä. Katsauksen tulos oli, että kohdentamattomilla yleisillä terveystarkastuksilla ei ole vaikutusta sairastavuuteen eikä kuolleisuuteen. Katsaus käsittää kaikki aikuiset keskittymättä ikääntyneeseen väestöön.

Sazlinan (2015) katsaus keskittyy ikääntyneiden terveystarkastuksiin. Ikääntyneillä tulokset ovat jossain määrin parempia kuin koko aikuisväestöllä. ”Nuorilla vanhoilla” (60-75 -vuotiailla) varhaisesta tunnistamisesta ja sairautteen puuttumisesta on enemmän hyötyä.

Sazlinan katsauksessa referoidaan useita tutkimuksia seuraavin havainnoin:

Verenpainetauti: Vähentää merkitsevästi sydäninfarktin riskiä (RR=0,87) vajaatoiminnan riskiä (RR=0,90). Aivohalvauksien esiintymiseen ja sydäntautikuolleisuuteen ei ollut vaikutusta.

Tyyppi 2 diabetes: Sazlinan katsauksessa todetaan, että tyyppi 2 diabeteksen seulonnan vaikuttavuudesta ei ole tietoa. Peer ym. (2020) katsauksessa havaittiin seulonnalla olevan vaikutusta, mutta tulos jäi tilastollisesti merkitsemättömäksi. Kun aineistot olivat suuria, niin tilastollisen merkitsevyyden puuttuminen merkitsee sitä, että tutkittuja päätetapahtumia oli vähän.

Dyslipidemia: Tutkimusta, jossa olisi analysoitu erityisesti iäkkäiden henkilöiden korkeiden rasva-arvojen seulonnan vaikuttavuutta, ei ole tehty.

Syöpäseulonnat: Noudatetaan yleistä syöpäseulontaa.

Eturauhassyövän erillistä seulontaa ei suositella (Lundgren 2018).

Masennuksen seulonta: Seulonta ei parantanut masennuksen tunnistamista (O’Connor 2009).

Yhteenveto: läkkäiden henkilöiden sairauksien varhaista tunnistamista suositellaan opportunistisena seulontana eli muiden kontaktien yhteydessä tapahtuvana verenpainetaudin, korkeiden rasva-arvojen, tupakoinnin, masennuksen ja tyyppi 2 diabeteksen havaitsemiseksi.

Lähteet

Krogsbøll LT, Jørgensen KJ, Gøtzsche PC. General health checks in adults for reducing morbidity and mortality from disease. Cochrane Database of Systematic Reviews 2019.

Sazlina, SG. Health screening for older people – What are the current recommendations? Malays Fam Physician. 2015 Apr 30;10(1):2-10.

Peer N, Balakrishna Y, Durao S. Screening for type 2 diabetes mellitus. Cochrane Database of Systematic Reviews 2020, Issue 5.

Lundgren P-O, Kjellman A, Norming U, Gustafsson O. Long-Term Outcome of a Single Intervention Population Based Prostate Cancer Screening Study. Journal of urology, 2018, 200(1), 82-88.

O'Connor E, Whitlock E, Gaynes B. et al. Screening for Depression in Adults and Older Adults in Primary Care : An Updated Systematic Review. Rockville, Maryland: Agency for Healthcare Research and Quality, 2009.

Pulkki J, Tynkkynen LK, Jolanki O. Aktivoivat, muuttuvat ja sopimattomat vanhenemisen paikat: analyysi vanhuspalvelulain lähetekeskustelusta. Yhteiskuntapolitiikka 2017;82(1),45–54.

<https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201702161700>

Valmistelijan päätösehdotus:

Vastauksena aloitteeseen todetaan seuraavaa:

Vaikuttavuusnäytön ollessa heikkoa. Perusteita ei nähdä ns yleisille kohdentamattomille terveystarkastuksille. Ikääntyneet voivat hakeutua tarkastuksiin itse tai omaisten ohjaamina. Matalan kynnyksen ohjaus ja neuvonta toiminta on viranomaisille mahdollisuus tunnistaa riskejä ja ohjata ikääntyneitä lain tarkoittamissa asioissa tai ohjata ikääntynyt terveystarkastusten piiriin Samoin toimii myös huoli-ilmoitus menettely ja etsivä sosiaalityö.

Lain edellyttämää ohjausta ja neuvontaa toteutetaan osana normaalia palvelutuotantoa mutta erityisesti

- Ikääntyneiden palveluissa
 - Osana ohjaus- ja neuvontatoimintaa
 - Osana asiakaskohtaista palveluohjausta
 - Osana tulevan geriatrisen poliklinikan toimintaa
 - Osana omaishoitajien terveystarkastuksia
- Sote keskuksissa
 - Osana normaalia terveystarkastustoimintaa

Aloitteessa esille nostettujen hyvinvointiteemojen ja riskien osalta keskeistä on hyvinvointialueen osaltaan tukea monitoimijaisen palvelukokonaisuuden muodostumista jossa hyvinvointialue, kunnat ja järjestökenttä muodostavat eheän hyvinvointia tukevan palvelukokonaisuuden

Taloudellisuus-, tuottavuus- ja integraatiovaikutusten arviointi

Esitys pohjautuu vaikuttavuusnäyttöön ja näin ollen tuottavuustavoitteiden mukainen. Esitettyjen tavoitteiden toteutumiseksi tarvitaan käytännön integraation toteutumista hyvinvointialueen sisällä ja sidostymäyhteisöissä kuntien ja järjestöjen kanssa

Esittelijä ikääntyvien palveluiden toimialajohtaja

Päätösehdotus Lautakunta päättää antaa asiaselosteen mukaisen vastauksen valtuustoaloitteeseen ja päättää lähettää aloitevastauksen edelleen aluehallituksen käsittelyyn.

Päätös Päätösehdotus hyväksyttiin.

Merkittiin pöytäkirjaan, että Rauno Pikkarainen poistui klo 14.58 § 45 aikana.